

8. Постановления чрезвычайного Екатеринославского губернского земского собрания. Февральской сессии 1868 года. – Екатеринослав, 1868.
9. Постановления Екатеринославского губернского земского собрания. 3-й очередной сессии с 5 по 24 января 1869 года. – Екатеринослав, 1869.
10. Постановления IV очередного собрания, с 22 октября по 5 ноября 1869 г. – Екатеринослав, 1870.
11. Постановления V очередного собрания, с 18 октября по 1 ноября 1870 г. – Екатеринослав, 1871.
12. Пятидесятилетие Екатеринославского земства. 1866–1916. – Екатеринослав, 1916.
13. Речь секретаря ЕГЗС барона Н. А. Корфа, произнесенная на обеде в честь открытия губернских земских учреждений в Екатеринославской губернии // ДІМ. – Арх. 41715.
14. Систематический свод постановлений Екатеринославского губернского земства. Т. I–II, 1866–1889.
15. Чулков Н. Герсеванов Н. Б. / Н. Чулков // Русский биографический словарь. Герберский – Гогенлое. – Москва, 1916. – С. 86–89.

Надійшла до редколегії 30.11.09

УДК: 94 (477.64) «1867/1883»

О. М. Лопатіна

Запорізький національний університет

БАРОН КОРФ–ВИДАТНИЙ ПРОСВІТИТЕЛЬ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

Досліджено ситуацію у сфері освітнього та культурного розвитку населення в Гуляйпільському краї та його зв'язок з освітньою справою в Олександрівському повіті, зібрано і проаналізовано свідчення колишніх працівників освіти про стан навчання у краї, узагальнено архівні матеріали Гуляйпільського районного краєзнавчого музею, досліджено творчу спадщину та внесок педагогів у справу поліпшення системи освітньої роботи рідного краю та життєвий шлях і професійну діяльність народного просвітителя М. О. Корфа.

Ключові слова: барон, просвітитель, освіта, земська школа, Гуляйполе.

Исследована ситуация в сфере образования и культурного развития населения в Гуляйпольском крае и его связь со сферой образования в Александровском уезде, собраны и проанализированы свидетельства бывших работников образования о состоянии обучения

в крае, обобщены архивные материалы Гуляйпольского районного краеведческого музея, исследованы творческое наследие и вклад педагогов в дело улучшения системы образования родного края и жизненный путь и профессиональную деятельность народного просветителя Н. А. Корфа.

Ключевые слова: барон, просветитель, образование, земская школа, Гуляйполе.

The article investigates the situation in the sphere of educational and cultural development of the population in Gulyajpole region and its connection with the educational work in Oleksandriv'sk district. It has also analysed materials of the former educationalists concerning the condition of education in the region. The article has examined the life and professional activity of the national teacher Mykola Korf.

Key words: baron, teacher, education, region school, Gulyajpole.

Діяльність визначних діячів державної влади і місцевого самоврядування регіону посідає важливе місце в історії рідного краю.

За великий внесок у справу організації освіти на Катеринославщині, а у тому числі на Запоріжжі, важливо відзначити ім'я Миколи Олександровича Корфа.

Барон Корф (2 (14) липня 1834–13 листопада 1883 р.) як землевласник і член дворянської корпорації брав участь у дворянських зборах, працюючи на культурному, просвітницькому поприщі, підтримував проведення селянської реформи. Але найсуттєвішою і найхарактернішою стала діяльність Корфа із створенням земських установ. [9, с. 48].

Олександрівськ кінця XIX ст. стає «педагогічною Меккою», витоки якої з 1866 р. – виникнення земства. В Олександрівську земство було створене у 1866 р., і з перших же кроків змогло знайти форми співпраці з повітовою владою. Зрозуміло, то заслуга конкретних людей, що опікувалися тими чи іншими напрямками роботи. [10, с. 52].

Справами народної освіти займався барон Микола Олександрович Корф. Цій великій громадській роботі барон Корф цілком присвятив усе своє подальше життя.

Спочатку він працює секретарем земських зборів, членом ревізійної комісії, почесним мировим суддею, але найбільшу його увагу привертає Олександрівська повітова училищна рада. У 1866 р. М. О. Корфа обрано гласним повітових і губернських земських зборів, у 1867 р. обирається членом повітової училищ-

ної ради, а дещо пізніше – її головою. Коли ж ця рада приступила до своїх обов'язків, то виявилось, що на папері у повіті налічується 40 приходських, державних селянських шкіл німецьких і грецьких колоністів, козацьких шкіл, а насправді виявилось всього більш-менш непоганих дві [9, с. 49–54].

М. О. Корф почав відкривати нові дешеві і короткотермінові школи з навчальним курсом на три зими, з трьома відділеннями, які одночасно вів один учитель в одній класній кімнаті. Ці школи стали називатися земськими, а в народі – «корфовскими трехзимками» [8; 165].

У 1867 р. в селі Олександрівці Олександрівського повіту було відкрито першу в країні земську школу. За все своє життя М. О. Корф відкрив їх у селах Катеринославщини більше сорока. Підводячи підсумки своєї праці, він надрукував «Звіти члена Олександрівської повітової училищної ради барона М. О. Корфа». У «Звітах» він настійливо рекомендував учителям частіше використовувати наочність. Картини і таблиці, а також малюнки, які зробили самі учні і вчитель. Саме через велику практичну цінність цих звітів вони дуже швидко розходилися по багатьох губерніях колишньої Російської імперії. У 1868 р. за ініціативи М. О. Корфа у Гуляйполі, як було вже вище зазначено, відкривається перша земська школа. [7]. За тим же прикладом відкривалися школи у Бердянському і Мелітопольському повітах.

На М. О. Корфа взагалі було покладено обов'язки організатора учительських з'їздів, курсів для вчителів і він блискуче з цим справлявся. [1, арк. 2]. 8 вересня 1870 р. за задалегідь складеною програмою М. О. Корф організував учительський з'їзд у селі Гуляйполі, куди з'їхалося 48 учителів. Серед присутніх було багато запрошених – опікунів шкіл, інспектор народних училищ Катеринославської губернії, голова Олександрівської повітової земської управи, члени повітової училищної ради та ін. [2, арк. 4]. З'їзд проходив чотири з половиною дні. За цей час учителі, завчасно виділені і підготовлені М. О. Корфом, дали одинадцять зразкових уроків за навчальними програмами народної школи. Кожний урок піддавався аналізу – критичній оцінці учасників з'їзду, після чого член училищної ради, організатор з'їзду М. О. Корф висловлював авторитетну думку про «ті начала педагогіки, з яких наочно випливали на з'їзді способи навчання» [8, с. 166].

Поступово вчительські з'їзди привернули увагу всіх прогресивних представників держави. І на них почали приїздити за досвідом з усіх куточків Російської імперії. Авторитет М. О. Корфа зростав і це лякало чиновників, які добилися заборони з'їздів. Останній такий з'їзд М. О. Корф організував у 1883 р. у Бердянську [9, с. 53].

Протягом шести років (1867–1873рр.) М. О. Корф видав такі підручники і посібники: «Руководство по обучению грамоте по звуковому способу», «Російська початкова школа», «Наш Друг», «Малютко» (перша книжка після азбуки для народної школи і сім'ї) і «Наша шкільна справа».

Крім названих, одна за одною виходили й інші роботи М. О. Корфа: «Земське питання», «Про народну освіту», «300 письмових робіт, завдання для самостійних вправ у письмі учнів усіх трьох відділень початкової школи», «Посібник для недільних шкіл. Програми, конспекти, методичні вказівки і домашні роботи для всіх уроків» і ряд інших праць. Вони висвітлювали основні питання школи початкового навчання і давали право вважати М. О. Корфа одним із творців земської народної школи [5, с. 56]

Хочеться відзначити, що М. О. Корф через пресу систематично знайомив російську публіку із сучасним станом народної освіти за кордоном, зібравши потім ці статті в брошурі «Итоги народного образования в европейских государствах» [4].

У 1872 р. М. О. Корф разом із сім'єю виїхав у Швейцарію і оселився в Женеві. Не залишав барон Корф і за кордоном педагогічної практики. Коли його старшій дочці виповнилося 14 років, він організував у Женеві домашню російську сімейну школу.

М. О. Корф продовжував брати посильну участь у просвітницькій діяльності. Так у 1874 р. Маріупольське земство викликало його для керівництва місцевим учительським з'їздом, а діячі Бердянського повітового земства запрошували його відвідати і земські школи [3].

У 1880 р. М. О. Корф повернувся із-за кордону бадьорим, повним сил і енергії, які були притаманні йому і раніше. Незабаром Маріупольські земські збори одногосно обрали його попечителем Майорської і Врем'євської шкіл. Багато уваги приділяв він бібліотекам для селян. Ще в 1868 р. в Олександрівському повіті було 8 бібліотек [6; 7].

Формально М. О. Корф був попечителем двох навчальних шкіл, фактично він тримав у полі зору всі навчальні заклади повіту, підпорядковані земству. Повітові земські збори 10 жовтня 1882 р. обговорили доповідь барона, де йшлося про заходи по поліпшенню ведення справ народної освіти в Маріупольському повіті і постановили: «Визнати погляди і проекти барона М. О. Корфа доцільними і здійсненими» (Збірник доповідей). Завдяки його старанням у багатьох селах було покладено початок шкільній справі [7].

М. О. Корф обстоював обов'язковість початкової освіти українською мовою. Він писав: «Немає іншого виходу для малоросійської народної школи, як почати навчання з малоросійської мови – більш зрозумілої і відповідної світовідчуттю малоросійської дитини».

До цього можемо додати, що М. О. Корф розробив своєрідну концепцію навчання, багато положень якої мали великий вплив на наступний розвиток педагогічної науки. Разом зі всією прогресивною педагогікою другої половини XIX ст. він утверджував педагогіку як самостійну науку зі своїм, тільки їй притаманним предметом дослідження. У його працях простежувалися зв'язки педагогіки з іншими науками, науково вирішувалися такі проблеми, як спадковість і виховання, взаємозв'язок загальноосвітнього та спеціального знання, методичних систем і творчого початку в учительській діяльності.

Барон М. О. Корф опікувався не тільки розвитком освіти, а й турбувався про будівництво доріг через Олександрівськ, займався і відкриттям поштового відділення у селі Гуляйполі, невтомно доводячи тодішнім чиновникам вигідність цих проектів [8, с. 167].

За даними дослідження М. О. Корф багато зробив у країні для народної освіти. Він по праву займає почесне місце в історії вітчизняної педагогіки і Запорізького краю як один із творців земської народної школи.

Бібліографічні посилання

1. Архів Гуляйпільського музею. – ДФ-013.
2. Архів Гуляйпільського музею. – ДФ-1023.
3. *Вайнер Н. Є* що згадати за сотню літ / Н. Вайнер // Голос Гуляйпілья. – 2003. – 29 жовт.
4. *Варакута Т.* Найсвітліша дорога у житті – дорога до знань і до школи / Т. Варакута // Голос Гуляйпілья. – 2003. – 29 жовт.

5. Жилінський В. Історія розвитку бібліотечної справи на Гуляйпільщині. / В. Жилінський // Архів Гуляйпільського музею.

6. Жилінський В. Перша в Гуляйполі хроніка, дати і події / В. Жилінський // Голос Гуляйпільця. – 1998. – 2 верес.

7. Жилінський В. Чисті джерела / В. Жилінський, І. Кушніренко. – Гуляйполе, 1999.

8. Кушніренко І. Гуляйполе. Сторінки історії міста / І. Кушніренко, В. Жилінський. – Запоріжжя, 2007.

9. Люди Гуляйпільщини. Довідково-біографічне видання. – Запоріжжя, 2004.

10. Полтавець С. М. Діти дикого поля / С. М. Полтавець. – Слов'янськ, 2008.

Надійшла до редколегії 28.11.09

УДК 94 (477.63) (092) «1897/1900»

О. Б. Шляхов

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

**КАТЕРИНОСЛАВСКИЙ ГУБЕРНАТОР КНЯЗЬ
П. Д. СВЯТОПОЛК-МИРСЬКИЙ: ПОСТАТЬ НА ТЛІ ЕПОХИ**

Висвітлено життя та діяльність відомого політичного діяча кінця XIX – початку XX ст. князя П. Д. Святополк-Мирського, який протягом декількох років керував Катеринославською губернією.

Ключові слова: П. Д. Святополк-Мирський, катеринославський губернатор, «урядова весна», загальноземський з'їзд, «кривава неділя».

Освещается жизнь и деятельность известного политического деятеля конца XIX – начала XX в. князя П. Д. Святополк-Мирского, который на протяжении нескольких лет руководил Екатеринославской губернией.

Ключевые слова: П. Д. Святополк-Мирский, катеринославский губернатор, «правительственная весна», общеземской съезд, «кровавое воскресенье».

The life and activity of the well-known political figure of the end of epy 19th - beginning of the 20th century prince Sviatopolk-Merski, who during several years supervised over Katerynoslavska province, is thrown light upon.

Key words: P. D. Svyatopolk-Myrs'ky, Katerynoslav governor, «governmental spring», landed meeting, «Bloody Sunday».

© Шляхов О. Б., 2009